

DET 20. ÅRHUNDREDE

Birgit Nüchel Thomsen (red.): *The Odd Man Out? Danmark og den europæiske integration 1948-1992*. (Odense Universitetsforlag, 1993). 233 s.

Denne bog er et af flere resultater af Statens Humanistiske Forskningsråds initiativ kaldet »Dansk politik under forandring 1945-1985«. Det er en nyttig og meget informativ bog, med bidrag fra flere forfattere med forskellige indfaldsvinkler og niveauer. Bidragene spænder fra dybtgående, arkivbaserede detaljestudier over mere oversigtsprægede artikler til erindringsbilleder og politiske fremtidsvisioner. Forfatterne er forskere, politikere og embedsmænd med erfaring i emnet på højt niveau. Bogen er en god start til at udfylde det hul i forskningen, der drejer sig om Danmarks forhold til Europa efter 1945. Temaerne er mange, bl.a. Danmarks forhold til Europarådet, til Kul- og Stålnationen, til EØF (EF), til EFTA og Norden, til England og til Det Indre Marked/Unionen (Maastricht).

Et forord ved Uffe Ellemann-Jensen søger at pejle sig ind på fremtiden efter Maastricht. Det kan ikke undre, at dette bidrag delvis bliver en politisk bekendelse, og heller ikke, at det vidner om forfatterens optimistiske tro på, at EF også i fremtiden har en stabiliserende og gavnlig rolle at spille i Europa. Maastricht ses ikke som en endestation, men som en proces, der efter det danske nej kan få en drejning i retning af mere åbenhed og nærhed.

Redaktøren introducerer derefter alle bogens bidrag. Det kan man godt gøre, men bedst er det nok, at det sker kort. Her serveres i koncentrat hele bogen, og det virker psykologisk forkert. Til gengæld kunne bogen godt have haft en

egentlig afslutning, der samlede de mange tråde sammen. Der er visse gentagelser i bidragene om den almene udvikling, og spørgsmål i nogle artikler besvares i andre (se f.eks. s. 174 og s. 203).

Det er svært at fremhæve nogle bidrag fremfor andre, da de er ret forskellige af karakter og i ambitionsniveau. Det er naturligt, at bidragene om de første ca. 20 år kan gå dybere end artiklerne om 1970-80-90'erne, der mest handler om de offentlige holdninger, det være sig i Folketinget eller hos vælgerne. Pressen er kun brugt sporadisk. Nogle af forfatterne har haft adgang til mere fortroligt materiale, end det hidtil har været muligt at få adgang til.

Hans Branner påviser i en meget tankevækkende artikel, især ud fra udenrigsministerielt materiale, den danske elites holdninger 1948-53 til Europarådet og til Kul- og Stålnationen. Det ses, at en række af hovedtemaerne i forholdet til europæisk samarbejde gennemspilles allerede i dette tidlige tidsrum. Ud fra de to valgte emner er det hans tese, at det ikke er helt rimeligt, som det hidtil er sket, at sætte skandinaviske og dermed også danske holdninger til europæisk integration lig med Englands meget skeptiske og nølende politik. Branner påviser gang på gang, at den danske elite (toppolitikere, regering, embedsmænd) tidligt var mere villig end de stærkt tøvende englændere, og for den sags skyld også de modstræbende svenskere og nordmænd. De overstatslige træk i det europæiske samarbejde virkede ikke afskrækkende på den danske elite. Branner kan dog her bedre dokumentere embedsmændenes syn end politikernes. Det veldokumenterede bidrag belyser også visse EF-landes politiske interesse i at få Danmark med i Kul- og Stålnationen.

Et andet vægtigt bidrag er Johnny Laursens om dansk markedspolitik 1956-58, dvs. i en meget interessant fase, hvor EØF var ved at blive dannet, og hvor der samtidig var forhandlinger om et nordisk økonomisk samarbejde. Danmark stod i den svære situation, at Europa markedspolitisk var ved at blive opdelt i blokke, hvor store danske markeder som England, Vesttyskland og Norden risikerede at komme i forskellige blokke. Ud fra danske arkiver og EF-arkiver skildres med stor kyndighed de danske overvejelser mellem Norden, England og det EØF, der var undervejs. Også af denne artikel fremgår det, at den danske elite 1956-57 tog ret afslappet på spørgsmålet om suverænitetsafgivelse. Dårlige erfaringer fra det løst organiserede OEEC havde lært danskerne, at stærkere overnationale organer kunne være en fordel. Det ses ligeledes i overvejelserne, at der i dette tidsrum skete en vis frigørelse fra den hidtidige store afhængighed af England hen mod en større orientering i retning af fastlandet.

Af bidragene fra de højt placerede embedsmænd, N.V. Skak-Nielsen, Niels Ersbøll og Jens Christensen, virker især sidstnævntes som et frisk pust fra den oplevede verden. Her ses skarpe vurderinger af de handlende politikere i perioden 1963-72 og ret så åbenhjertige udsagn om de taktiske overvejelser om 1972-folkeafstemningen, og problemet om at nævne unionen som mål. Der er også interessante oplysninger om den danske baggrund for Nordek-forhandlingerne 1967-70. Jens Christensen kaster i sin farverige skildring ofte nyt lys over den egentlige mening med de trykte ord.

Redaktørens eget bidrag om det politiske forløb 1957-61 overlapper noget med Skak-Nielsens skildring af Danmark og EFTA 1959-63 og er undertiden skitsesagtigt, og dertil mere fortæl-

lende end analyserende. Perioden viser, at ikke krigens sejrherre, England og Frankrig, men Vesttyskland var mest hjælpsom over for et Danmark, der var ved at komme i klemme mellem de nye markedsdannelse.

Niels Ersbølls artikel om Danmark i EF 1972-92 kan med held konfronteres med Niels Thomsens og Torben Worres undersøgelser over partiernes og vælgernes syn på Danmark og EF i samme tidsrum. Medens Ersbølls grundtone, som venteligt, er positiv over for EFs udvikling, dog især om 1980'erne, er Niels Thomsens (om 1972-79) og Torben Worres (om 1980'erne og om folkeafstemningen 2. juni 1992) detaljerede påvisning af danskernes holdning til EF hovedsageligt en betoning af den særegne danske uvilje og modstand, først mod EF i sig selv, siden mere mod karakteren af EF. For læseren opstår derved mange spørgsmål, som bogen ikke forklarer, idet afsnittene om den nyeste tid mere registrerer holdninger end forklarer dem. Niels Thomsen opstiller i øvrigt selv en liste af ubesvarede spørgsmål (s. 174-176) og betoner sit bidrags foreløbige karakter. Det giver dog en udmærket oversigt over partiernes offentlige holdninger, år for år.

Hvorfor bliver danske vælgere så skeptiske i løbet af 1970'erne, når de lovede landbrugsfordele reelt blev langt større end forventet, som det fremgår af flere af bidragene? Hvorfor er ordet »union« så skræmmende for mange danske, når småstater som Holland, Belgien og Luxemburg er blandt de mest integrationsivrige? En sammenligning med disse lande kunne måske have bidraget mere til spørgsmålet om, hvorfor danskerne blev så skeptiske over udviklingen i EF. Disse lande havde jo tilmed samme historiske problem som Danmark i forholdet til Tyskland.

Den tæt skrevne bog giver således anledning til nye spørgsmål, samtidig

med at den selv leverer et godt grundlag for videre forskning.

Kay Lundgren-Nielsen

Morten Thing: *Kommunismens kultur. DKP og de intellektuelle 1918-1960*. 1-2. (Tiderne Skifter, 1993). 1088 s.

Forfatteren blev i 1993 doktor på dette værk. Han var allerede da en velkendt skribent og videnskabsmand med en række afhandlinger og bøger bag sig, især samlet omkring marxisme og kommunismens historie i vort århundrede. Det store værk er da også kendetegnet af den professionelle skribent og redaktør, i det grafiske er bogen meget fint formet af Anne Houle. Det kan også straks siges: Indholdet er på højt niveau alene derved, at der fremlægges et stort og velordnet materiale, hvoraf det meste er nyt, og når det ikke er nyt, er det dog som oftest set i nyt perspektiv eller ny sammenhæng.

Morten Thing begynder med en indledning, der allerede anslår en tone eller holdning, som også er karakteristisk på andre områder. Thing er tilbøjelig til at mene, at noget er nyt, blot fordi han erkender det. »Det afgørende problem har været, at meget af arbejdet har måttet laves som fritidsforskning. Jeg har delt arbejdsvilkår med mange af min generation af forskere,« skriver han. Det er vilkår, han har måttet dele med utallige generationer før ham og en stor del af de efterfølgende. Den lange tilblivelsesproces, en halv snes år, har da også medført, at der er flere gentagelser end nødvendigt. Stilen er, som sagt, meget sikker og teksten klar og ligefrem, undertiden lidt altmodisch (»man kunne jo indvende heroverfor«, »vi kan derfor passende på dette sted« – det er helt Carit Etlar'sk!). Også udenværkerne er i orden: Der er eksemplariske kilde- og litteraturfortegnelser, gode registre og

fyldig indholdsfortegnelse, det er en bog, man virkelig kan finde rundt i. Dertil kommer et væld af relevante illustrationer, som følger sig godt til den løbende fremstilling.

Fremstillingen bygger på et stort arkivmateriale, interviews, erindringer og samtidens litteratur (pjecer, tidsskrifter, bøger), hvortil naturligvis kommer senere behandlinger af perioden. Arkivalierne er stort set privatarkiver, mens kun få offentlige arkiver er benyttet, måske heller ikke eftersøgt eller gennemgået. Et vigtigt arkivmateriale har været DKP's arkiv i Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv samt samme sted også arkivalierne fra HIPA og AIC – Socialdemokratiets kamporganisationer mod kommunisme og nazisme. Når det gælder de sidste må dog bemærkes, hvad Thing måske ikke er opmærksom på, at store dele næppe nogensinde har eksisteret; det var en gammel tradition helt tilbage påvirket af de tyske socialistlove, men forstærket efter 1933, at begrænse det skriftlige; som udtrykt af Alsing Andersen: Vi må forberede illegaliteten. Det fremgår ikke, hvilke kildekritiske overvejelser der ligger bag anvendelsen af f.eks. interviews med Børge Houmann i 1980'erne om mere end 40 år gamle begivenheder.

Det kæmpemæssige og yderst spredte kildemateriale er styret med en sikker hånd, der gør teksten til en samlet fremadskridende fremstilling, der dog på visse områder er blevet større end nødvendigt er. Det gælder ikke mindst de talrige afsnit (fra et par sider til op omkring 40), hvor hovedpersonerne biograferes. Det er selvfølgelig nyttigt for læseren og for sammenhængens skyld nødvendigt, at personerne præsenteres; men det virker ofte ude af proportioner og af mindre relevans, når det sker så detaljeret som sket er, hvad enten det er Gelsteds Homer-oversættelser eller PH's dragebog og bøger om erotikkens historie. Egent-